

РОССИЯ

Twój Rynek

BIULETYN INFORMACYJNY
Wydział Promocji Handlu i Inwestycji
Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Moskwie

Szanowni Państwo,

W poprzednim Biuletynie zamieściliśmy opracowanie na temat rynku budowlanego. W tym numerze proponujemy uzupełnienie informacji o wątek hotelowy i analizę dotyczącą rosyjskiego rynku meblowego.

Zapraszamy również do lektury artykułu o Obwodzie Rostowskim – jednym z najbardziej rozwiniętych ośrodków rolniczych południa Rosji. W marcu br. region ten odwiedzili przedstawiciele naszego wydziału.

Przywieźli stamtąd ważne informacje dotyczące polskiego eksportu z branży rolniczej, spożywczej i budowlanej. Zachęcam zatem do lektury.

Z poważaniem,

Marek Zieliński
 I Radca
 Kierownik WPHI w Moskwie

Spis treści

- Rosyjski rynek mebli i miejsce polskich eksporterów na tym rynku **2**
- Hotele w Rosji.....**11**
- Obwód Rostowski **16**
- Import Rosji po I kwartale 2009.....**23**
- Obroty handlu zagranicznego-styczeń 2009.....**25**
- Zmiany w prawie FR.....**27**
- Przedsięwzięcia targowo-wystawiennicze w Moskwie w czerwcu 2009.....**35**
- Zbliżające się wystawy-Rosja.....**39**
- Z ostatniej chwili, czyli kryzysowy przegląd prasy.....**43**

ROSYJSKI RYNEK MEBLI I MIEJSCE POLSKICH EKSPORTERÓW NA TYM RYNKU

opr.:

Ewa Fischer

Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Moskwie

🇷🇺 Rosyjski rynek mebli

Wielkość rynku mebli (wraz z komponentami dla przemysłu meblarskiego) oceniana jest w Rosji na ok. 4 mld USD. **Rynek ten odnotował w ostatnich latach wysoką dynamikę wzrostu**, co związane było m.in. z rozwojem budownictwa, w tym

www.aukcje.idg.pl

zwłaszcza mieszkaniowego i biurowego, wzrostem potencjału nabywczego ludności i stopniowym wzrostem jej zamożności. Pojawiła się grupa konsumentów z tzw. klasy średniej zgłaszająca popyt na meble wysokiej jakości w określonych niszach cenowych. Wzrosła aktywność nabywców sektora handlowego (wyposażenie sklepów, aptek, punktów usługowych itd.), sektora turystyczno-wypoczynkowego, placówek edukacyjno-kulturalnych, zakładów opieki zdrowotnej itp.

Prawie połowa sprzedaży przypada na produkcję ponad 3 tysięcy firm rosyjskich, z czego prawie 50% mebli produkuje się w Centralnym Okręgu Federalnym obejmującym Moskwę i 17 obwodów wokół stolicy Rosji.

Od wielu lat produkcja firm rosyjskich nie zaspakaja, ani pod względem ilościowym ani jakościowym, szybko rosnącego popytu wewnętrznego.

Rosyjskie przedsiębiorstwa produkujące meble w znaczącym stopniu korzystają z importu elementów kompletujących, takich jak: elementy licowe, oparcia meblowe, elementy dekoracyjne, elementy fornirowane, nadające produkowanym meblom wygląd i wartości użytkowe nie odbiegające od mebli importowanych. Ponadto, produkcja krajowa w dużym stopniu bazuje na importowanych materiałach

do produkcji mebli (płyty MDF, płyty laminowane, fornir, tkaniny obiciowe, kleje wykończeniowe, lakiery, tworzywa sztuczne i in.).

Przedsiębiorcy zagraniczni, w tym m.in. z Włoch i Niemiec inwestują w produkcję płyt drewnopochodnych i materiałów wykończeniowych. W związku z tym deficyt w danym segmencie rynku będzie stopniowo likwidowany przez firmy zachodnie, które wprowadzają na rynek nowe technologie i urządzenia podnoszące jakość produkcji. Firmy zachodnie aktywizują także działalność na rynku rosyjskim w zakresie bezpośredniego uruchamiania w Rosji produkcji mebli. Już obecnie w rosyjskim przemyśle meblowym funkcjonuje wiele przedsiębiorstw z udziałem inwestorów z Austrii, Niemiec, Francji, Szwecji i in.

Należy oczekiwać na rosnącą w najbliższych latach konkurencję produkcji mebli w Rosji oraz politykę celną ukierunkowaną na ograniczenie importu mebli gotowych i sprzyjającą importowi elementów kompletujących i wykończeniowych (o czym będzie mowa w dalszej części artykułu). Dlatego też obecność zagranicznych firm na rosyjskim rynku meblarskim będzie determinowana inwestycjami w produkcję na terytorium FR.

Rosyjski import mebli

Ponad 40% zapotrzebowania rosyjskich odbiorców pokrywana jest dostawami pochodzącymi z importu. W latach 2003-2008 import mebli i ich komponentów do Rosji wzrósł prawie 5-krotnie, tj. z 373 mln USD do 2,1 mld USD (przytoczone dane nie obejmują eksportu z Białorusi, która jest również liczącym się dostawcą niektórych rodzajów mebli na rynek rosyjski). Udział mebli w rosyjskim imporcie ogółem wynosi 0,8%.

Wiodącymi dostawcami mebli na rynek rosyjski niezmiennie pozostają:

- Włochy z udziałem 24% w 2008 r.
- Chiny (19%)
- Niemcy (10%)
- **Polska (6,5%)**

Największą dynamikę eksportu na rynek rosyjski, w ostatnich czterech latach, odnotowano w dostawach mebli metalowych (w tym biurowych), meblach drewnianych wyższej jakości, krzesłach obrotowych i innych meblach do siedzenia, a także mebli medycznych i sklepowych.

Należy podkreślić spadający udział w rosyjskim imporcie dostawców włoskich (z 32% w roku 2003 do 24% w roku 2008), niemieckich (z 11% w roku 2003 do 10% w roku 2008) i polskich (z 8% w roku 2003 do 6,5% w roku 2008), na rzecz dostawców chińskich.

Udział Chin w rosyjskim imporcie wzrósł w ciągu ostatnich pięciu lat ponad 2-krotnie - z 8% w roku 2003 do 19% w roku 2008.

Mimo braku danych statystycznych, należy domniemywać, że największa dynamika wzrostu eksportu Chin na rynek rosyjski odnotowywana jest na obszarach Syberii i Dalekiego Wschodu. Bliskość geograficzna powoduje, że dostawcy chińscy mogą zaoferować meble po znacznie niższych cenach niż dostawcy europejscy. Ponadto meble chińskie oparte na najtańszych materiałach i technologiach są dostępne dla mieszkańców tych obszarów dysponujących niższymi dochodami niż w europejskiej części Rosji.

W listopadzie 2008 r. przedstawiciele WPHI wzięli udział w wystawie urządzeń do obróbki drewna i mebli w Krasnojarsku, na której prezentowane były meble kuchenne i dziecięce produkowane w oparciu o chińskie technologie. Miejscowi producenci podkreślali ich dostępność i stosunkowo niewielkie koszty wdrożeniowe.

Polska należy do czołowych eksporterów mebli na rynek rosyjski, aczkolwiek jej dynamika uległa w ostatnim roku znacznemu zmniejszeniu, co spowodowało spadek z 3. miejsca największych eksporterów mebli do Rosji w roku 2004 na 4. miejsce w kolejnych latach. Udział Polski w eksporcie mebli do Rosji spadł z 9% w latach 2004-2006, do 8% w roku 2007 i 6,5 % w roku 2008.

Według rosyjskiej statystyki celnej w 2003 r. wartość polskiego eksportu mebli do Rosji osiągnęła 31 mln USD, w 2005 r. 64 mln USD, w 2007 r. 131 mln USD, a w 2008 r. nastąpił tylko nieznaczny wzrost eksportu do 132 mln USD.

➤ *Największe pozycje polskiego eksportu do Rosji w branży meblarskiej :*

- 1. Meble drewniane w rodzaju stosowanych w pokojach stołowych i salonach (o wartości do 1,8 EUR za 1 kg)** - Wartość eksportu w 2007 r. wyniosła 13 mln USD (wzrost o 22% w stosunku do 2006 r.) – pierwsze miejsce w rosyjskim imporcie z udziałem 27%. W 2008 r. wartość eksportu

spadła do 9,6 mln USD (spadek o 26% w stosunku do 2007 r.) – trzecie miejsce w rosyjskim imporcie z udziałem 20% po Ukrainie i Chinach.

2. **Części mebli drewnianych** - Wartość eksportu w 2007 r. 14,4 mln USD (wzrost o 40% w stosunku do 2006 r.) – drugie miejsce w rosyjskim imporcie z 17% udziałem po Włoszech. W 2008 r. wartość eksportu utrzymała się na poziomie 2007 r. i wyniosła 14,7 mln USD, utrzymana została druga pozycja w rosyjskim imporcie z udziałem 13% .
3. **Meble drewniane w rodzaju stosowanych w pokojach stołowych i salonach (pozostałe)** - Wartość eksportu w 2007 r. wyniosła 11,6 mln USD (wzrost o 62% w stosunku do 2006 r.) – trzecie miejsce w rosyjskim imporcie z 6% udziałem po Włoszech i Chinach. W 2008 r. wartość eksportu wzrosła do 15,4 mln USD (wzrost o 32% w stosunku do 2007 r.), utrzymana została trzecia pozycja w rosyjskim imporcie z udziałem 6%.
4. **Meble do siedzenia rozkładane** - Wartość eksportu w 2007 r. wyniosła 9,7 mln USD (wzrost o 56% w stosunku do 2006 r.) – pierwsze miejsce w rosyjskim imporcie z 32% udziałem. W 2008 r. wartość eksportu wyniosła 8,1 mln USD (spadek o 17% w stosunku do 2007 r.) – pierwsze miejsce w rosyjskim imporcie z udziałem 21% .
5. **Części do foteli (w rodzaju stosowanych w lotnictwie)** - W 2007 r. eksport wyniósł 8 mln USD (wzrost o 39% w stosunku do 2006 r.) – drugie miejsce w rosyjskim imporcie z 13% udziałem po Korei Płd. W 2008 r. eksport spadł do 7,5 mln USD (spadek o 6%), utrzymano drugą pozycję w rosyjskim imporcie z udziałem 9%.
6. **Meble metalowe pozostałe** - W 2007 r. wartość eksportu wyniosła 9,5 mln USD (wzrost o 95% w stosunku do 2006 r.) – czwarte miejsce w rosyjskim imporcie z 8% udziałem po Chinach, Włoszech i Niemczech. W 2008 r. eksport spadł do 6,5 mln USD (spadek o 32%), utrzymana została czwarta pozycja w rosyjskim imporcie z udziałem 5%.
7. **Części mebli metalowych** - W 2007 r. wartość eksportu wyniosła 4,7 mln USD (na poziomie 2006 r.) – trzecie miejsce w rosyjskim imporcie z 11% udziałem po Chinach i Włoszech . W 2008 r. odnotowano niewielki wzrost

eksportu do 4,9 mln USD i spadek na czwartą pozycję w rosyjskim imporcie z udziałem 7%.

- 8. Meble drewniane pozostałe (o wyższej wartości)** - W 2007 r. eksport osiągnął wartość 5,4 mln USD – trzecie miejsce w rosyjskim imporcie z 6% udziałem po Włoszech i Chinach W 2008 r. eksport utrzymany został na poziomie z roku 2007, natomiast odnotowano spadek na piątą pozycję w rosyjskim imporcie z 10% udziałem po Włoszech, Chinach, Niemczech i Ukrainie.
- 9. Krzesła obrotowe, miękkie** - W 2007 r. eksport osiągnął wartość 3,9 mln USD (wzrost o 14% w stosunku do 2006 r.) – piąte miejsce w rosyjskim imporcie z 6% udziałem po Ukrainie, Chinach, Niemczech i Tajwanie. W 2008 r. spadek eksportu do 3,7 mln USD (spadek o 6%) oraz spadek na szóstą pozycję w rosyjskim imporcie z 5% udziałem (w stosunku do 2007 r. wyprzedziły nas jeszcze Włochy).
- 10. Meble drewniane do sypialni (o wartości do 1,8 EUR za 1 kg)** - W 2007 r. eksport osiągnął wartość 6,1 mln USD (wzrost o 79% w stosunku do 2006 r.) – pierwsze miejsce w rosyjskim imporcie z 34% udziałem. W 2008 r. spadek eksportu do 5,6 mln USD (spadek o 7%), utrzymana została pozycja lidera w rosyjskim imporcie z udziałem 30%.
- 11. Meble drewniane typu sypialnie (pozostałe)** – W 2007 r. eksport osiągnął wartość 5,4 mln USD (wzrost o 82% w stosunku do 2006 r.) – trzecie miejsce w rosyjskim imporcie z 6% udziałem po Włoszech i Chinach. W 2008 r. eksport wzrósł do 6,6 mln USD (wzrost o 22%), utrzymana została trzecia pozycja w rosyjskim imporcie z 6% udziałem.
- 12. Meble do siedzenia z drewnianą obudową (z obiciem)** – W 2007 r. eksport osiągnął wartość 8 mln USD (wzrost o 204% w stosunku do roku 2006) - trzecie miejsce w rosyjskim imporcie z udziałem prawie 7% po Włoszech i Chinach. W 2008 r. eksport spadł do 5,6 mln USD (spadek o 29%), utrzymana została trzecia pozycja w rosyjskim imporcie z prawie 4% udziałem.

- 13. Meble drewniane pozostałe (o wartości do 1,8 EUR za 1 kg)** – W 2007 r. wartość eksportu osiągnęła 4,3 mln USD (wzrost o 100% w stosunku do 2006 r.) – pierwsze miejsce w rosyjskim imporcie z udziałem 34%. W 2008 r. eksport wzrósł do 7,8 mln USD (wzrost o 81%), utrzymana została pierwsza pozycja w rosyjskim imporcie z 34% udziałem.
- 14. Meble do siedzenia z metalową obudową, miękkie** – W 2007 r. wartość eksportu wyniosła 2,9 mln USD (wzrost o 38% w stosunku do 2006 r.) – piąte miejsce w rosyjskim imporcie z 4% udziałem po Chinach, Ukrainie, Włoszech i Niemczech. W 2008 r. eksport spadł do 1,7 mln USD (spadek o 41%), utrzymana została piąta pozycja w rosyjskim imporcie z 4% udziałem.
- 15. Meble medyczne i ich części** - W 2007 r. eksport wyniósł 2,2 mln USD (wzrost o 37% w stosunku do 2006 r.) - szósta pozycja w rosyjskim imporcie z udziałem ok. 4% po Finlandii, Niemczech, Włoszech, Chinach i USA. W 2008 r. eksport wzrósł do 3,7 mln USD (wzrost o 58%), spadek na siódmą pozycję w rosyjskim imporcie z 4% udziałem (wyprzedziła nas jeszcze Wielka Brytania).
- 16. Meble do siedzenia z drewna (bez obicia)** – W 2007 r. eksport wyniósł 1,7 mln USD (wzrost o 28% w stosunku do 2006 r.) – piąta pozycja w rosyjskim imporcie z udziałem 7% po Malezji, Chinach, Włoszech i Ukrainie. W 2008 r. eksport spadł do 1,6 mln USD (spadek o 5%), spadek na szóstą pozycję w rosyjskim imporcie z 5% udziałem (wyprzedziła nas jeszcze Tajlandia).
- 17. Meble sklepowe drewniane** – W 2007 r. eksport wyniósł 0,856 mln USD (spadek o 31% w stosunku do 2006 r.) – dziewiąte miejsce w rosyjskim imporcie z 3% udziałem. W 2008 r. eksport wzrósł do 1,3 mln USD (wzrost o 56%), siódme miejsce w rosyjskim imporcie z udziałem ponad 3%.
- 18. Stoły drewniane (biurka)** – W 2007 r. eksport wyniósł 1,5 mln USD (wzrost o 37% w stosunku do 2006 r.) – piąte miejsce w rosyjskim imporcie z udziałem 6% po Włoszech, Austrii, Chinach i Niemczech. W 2008 r. eksport i udział w rosyjskim imporcie utrzymały się na poziomie 2007 r.

- 19. Meble metalowe typu biurowego** – W 2007 r. eksport wyniósł 2,7 mln USD (wzrost o 170% w stosunku do 2006 r.) - trzecie miejsce w rosyjskim imporcie z udziałem prawie 11% po Niemczech i Włoszech. W 2008 r. eksport spadł do 1,9 mln USD (spadek o 30%), spadek na piątą pozycję w rosyjskim imporcie z udziałem 5% po Niemczech, Chinach, Włoszech i Francji.

Wartość pozostałych pozycji polskiego eksportu do Rosji nie przekracza 14% polskiego eksportu ogółem.

Jak wynika z powyższego zestawienia w wielu pozycjach polskiego eksportu mebli odnotowano w 2008 r. spadek eksportu. Największe wartościowo spadki dotyczą poz. 1, 4, 6, 12, 14 i 19.

Natomiast wzrost eksportu w 2008 r. odnotowano w pozycjach 3, 11, 13, 15.

Od 10 lat znaczącą barierą w eksporcie polskich mebli na rynek rosyjski jest polityka celna Rosji ukierunkowana na ograniczenie importu mebli gotowych, w tym szczególnie tańszych przeznaczonych dla masowego odbiorcy wytwarzanych przede wszystkim z płyt wiórowych. Są to więc meble cięższe, zwłaszcza w relacji do ich wartości, a także cięższych wyrobów z drewna – cła importowe na meble kształtują się w FR na poziomie 20%, ale nie mniej niż od 0,5 do 1,4 EUR za 1 kg.

Rosyjska taryfa celna preferuje import lekkich mebli dostarczanych m.in. przez firmy włoskie i chińskie.

Ponadto, przy imporcie mebli stosowana jest w większości 18% stawka VAT.

 Prognozy na 2009 r.

Kryzys finansowy szczególnie ostro dotknął rosyjską gospodarkę opartą na eksporcie surowców energetycznych.

- Cena ropy naftowej marki Urals spadła ze 147 USD za baryłkę w lipcu 2008 r. do 43 USD za baryłkę w styczniu 2009 r.

Mimo uruchomienia ogromnych środków finansowych z budżetu państwa zjawiska negatywne w rosyjskiej gospodarce zaczęły narastać lawinowo.

- Gwałtownemu pogorszeniu uległa dynamika wzrostu PKB z prawie 7% we wrześniu 2008 r., do -0,7% w grudniu 2008 r.
- W IV kwartale 2008 r. produkcja przemysłowa spadła o 6%.
- Na koniec 2008 r. rezerwy dewizowe Rosji zmniejszyły się z poziomu 600 mld USD (sierpień 2008 r.) do poziomu 427 mld USD.
- Inflacja na koniec 2008 r. przekroczyła 13%.

Kryzys finansowy uzewnętrznił słabości rosyjskiej gospodarki, której ekspansja zewnętrzna i wewnętrzna finansowana była w dużej mierze kredytami zagranicznymi, zaciąganymi przede wszystkim przez korporacje i banki rosyjskie, które zakumulowały ponad 90% zadłużenia zagranicznego Rosji.

Podmioty rosyjskie zostały pozbawione źródeł finansowania (zagraniczne rynki finansowe zostały praktycznie zamknięte dla podmiotów rosyjskich), co spowodowało ograniczenie lub zaprzestanie produkcji, zwolnienia pracowników, spadek płac, brak możliwości importu elementów kompletujących dla produkcji.

Początek roku 2009 wskazuje na pogłębianie się negatywnych zjawisk w rosyjskiej gospodarce. Już kolejny miesiąc spada produkcja przemysłowa, o ponad 15% spadły inwestycje, a ponad 3 % płace realne. Na pogarszającą się sytuację gospodarczą wskazuje też dalszy spadek towarowych przewozów kolejowych - o ponad 26%.

Przewiduje się, że w 2009 r. spadek produkcji przemysłowej wyniesie 7,4%, inwestycji 14%, a inflacja osiągnie wartość 13-14%.

Należy oczekiwać, że negatywne zjawiska w rosyjskiej gospodarce odbiją się także na branży meblowej.

Spadek budownictwa mieszkaniowego i biurowego, wstrzymanie wielu inwestycji w infrastrukturę turystyczną (hotele, pensjonaty itp.), spadek dochodów realnych ludności, wzrost bezrobocia wpłyną na zmniejszenie popytu na meble, zarówno krajowe, jak i importowane.

Spadek sprzedaży dotyczyć będzie mebli dla domu (w tym mebli miękkich), wobec znacznego spadku budownictwa mieszkaniowego. Szacunki ekspertów rynku wahają

się od prognoz spadku sprzedaży poniżej poziomu 2008 r. do wzrostu od 1 do 5%. Natomiast wzrost 10-15% przewiduje się w segmencie mebli dla dzieci.

Jak się przewiduje, największy spadek popytu dotyczyć będzie mebli najtańszych, jak i najdroższych. Natomiast największa stabilność powinna urzynać się w segmencie mebli dla tzw. klasy średniej.

Należy podkreślić, że są to tylko szacunki, gdyż na dzień dzisiejszy najwięksi światowi eksperci nie są w stanie przewidzieć głębokości i czasu trwania kryzysu.

Wydaje się, że mimo tych negatywnych zjawisk gospodarczych na rynku rosyjskim, pozostanie on jeszcze w ciągu najbliższych lat atrakcyjnym rynkiem zbytu dla zagranicznych w tym polskich firm.

Przykładem może być optymizm największego „gracza” handlującego meblami na rynku rosyjskim – firmy IKEA.

IKEA planuje otwarcie w 2009 r. trzech nowych centrów handlowych w Samarze, Ufie i w Omsku. Powierzchnia każdego z centrów obejmuje 130 tys. m².

Szwedzki koncern IKEA rozpoczął działalność w Rosji w 2000 r. i obecnie dysponuje 11 centrami handlowymi, w tym 3 w Moskwie, 2 w St.Petersburgu, w Kazaniu, Niżnym Nowgorodzie, Jekaterinburgu, Nowosybirsku, Rostowie n/Donem i Republice Adygea.

HOTELE W ROSJI

opr.:

Irena Zielińska-Obuchowa

Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Moskwie

Kryzys ujawnił główny problem rosyjskich sieci hotelowych – w Rosji w katastrofalnym stopniu brakuje niedrogich hoteli. Tymczasem w dobie kryzysu najbardziej potrzebne są hotele średniej klasy.

❖ **Sytuacja w obydwu stolicach (Moskwie i St. Petersburgu)**

Według oficjalnych danych (za okres stycznia 2009) Moskwa w tym momencie dysponowała liczbą jedynie 73 000 miejsc noclegowych, skupionych w 219 hotelach. Z tego 50 hoteli zostało zbudowane w okresie ostatniego siedmiolecia.

www.interklub.com.pl

W ciągu ostatnich lat biznes hotelowy w Moskwie rozwijał się dość dynamicznie: corocznie baza hotelowa, aż do 2008 r. powiększała się o 25 %. Spadek napływu klientów zaczął się dopiero w okresie sierpnia – września 2008 r. i był dużym zaskoczeniem dla hotelarzy.

Jeszcze wiosną 2008 znalezienie miejsca w stołecznym hotelu średniej klasy stanowiło problem nie do rozwiązania. Taka sytuacja pozwalała właścicielom na ciągłe podnoszenie cen zakwaterowania – **nie przypadkowo Moskwa jest zaliczana do jednego z najdroższych miast pod względem wysokości opłat za pokoje hotelowe.** To naturalnie przyciągało do Moskwy międzynarodowych inwestorów, budujących duże kompleksy hotelowe. Gwałtowna zmiana sytuacji w 2009 r. spowodowała wstrzymanie realizacji szeregu poważnych projektów.

Obecnie sytuacja (od początku 2009 r.) uległa radykalnej zmianie: hotele są na wpół puste, a właściciele walczą o klienta. **Już w IV kwartale 2008 r. w hotelach wszystkich kategorii liczba klientów obniżyła się o 15 – 20 %, a cena za nocleg (dobę hotelową) spadła o 30 - 40 %.**

Kryzys uwypuklił istniejący już od dawna problem: w ciągu ostatnich 10 lat permanentnie brakowało hoteli należących do tzw. segmentu masowego (trzy i czterogwiazdkowych) o dobrej jakości noclegu, wskutek czego wskaźnik wypełnienia miejsc w niektórych z nich osiągał nawet do 87 % rocznie. Na koniec 2008 r. suma miejsc w 3-5* hotelach wynosiła 29 500, wzrastając rocznie 3,1 %. Co jednak stanowi kroplę w morzu potrzeb, tym bardziej, że na Moskwę i Petersburg przypada (wg danych statystycznych na styczeń 2009 r.) ok. 60% całego rynku hotelarskiego.

Hotele kategorii luksusowych w sposób najbardziej dotkliwy odczuły spadek zainteresowania ich usługami. Zmniejszenie aktywności biznesu wywołało też redukcję ilości konferencji i spotkań biznesowych. Turyści zagraniczni też wolą tańsze hotele i bardziej dostępne cenowo kierunki.

- ***Obecnie jedna doba noclegowa w moskiewskim hotelu sieci „Marriott” kosztuje więcej, niż spędzenie sylwestrowej nocy w „Marriott - Warszawa”.***
- ***Poza tym dla wjazdu do Rosji zagraniczni turyści potrzebują również wcale nie tak tanią wizę.***

Powoduje to pustki w letnim sezonie, kiedy Rosjanie tradycyjnie wyjeżdżają na urlopy i obniża się liczba służbowych delegacji. Taka sytuacja może niedługo doprowadzić do bankructwa niektórych hotelarzy. Tym bardziej, że podróże krajowe też stały się mniej atrakcyjne dla Rosjan (wypoczynek w Egipcie kosztuje Rosjan kilkakrotnie mniej, niż wyjazd nad Bajkał).

Głównym problemem zarówno moskiewskiego, jak i całego rosyjskiego rynku usług hotelowych pozostaje deficyt inwestycji, niedobór atrakcyjnych działek dla budowy hoteli oraz długi okres oczekiwania na zwrot nakładów (niska rentowność i opłacalność projektów inwestycyjnych w tym sektorze). W odróżnieniu od developerów, aktywnych na obszarze nieruchomości mieszkaniowych, właścicielom hoteli poniesione na ich budowę wydatki zwracają się nie wcześniej niż w przeciągu 5 – 7 lat. To może tłumaczyć niechęć inwestorów do budowania tanich hoteli: działka, projekt, uzgodnienia i sama budowa kosztują mniej więcej jednakowo dla hoteli dwu-, trzy-, cztero- i pięciogwiazdkowych. Zarazem cena noclegu w hotelu

kategorił luks albo premium jest znacznie większa, niż w doba noclegowa w hotelu klasy średniej.

W 2008 r. w Moskwie planowano oddać do użytku 28 hoteli (ok. 3320 pokoi). Plan zrealizowano tylko częściowo budując 9 hoteli. Zresztą taka sytuacja powtarza się co roku. Próby mera Moskwy Jurija Łużkowa doprowadzenia do założenia spółki „Korporacja hotelowa”, w celu scentralizowania budowy i zarządzania hotelami, jest oceniana przez ekspertów bardzo sceptycznie, m.in. dlatego, że według wstępnego projektu do jednego worka zostałyby wrzucone zarówno hotele o standardzie pięciogwiazdkowym, jak i mało rentowne hotele trzygwiazdkowe (budowane w okresie sowieckim na obrzeżach Moskwy). W 2007 roku z udziału w projekcie zrezygnowali wszyscy jego potencjalni uczestnicy.

❖ W regionach

Gwałtowny spadek popytu na nocleg w hotelach doprowadził do obniżenia cen w Moskwie już na jesieni 2008 r. W regionach większość hoteli zawsze ogłaszała się jako trzygwiazdkowa. Jednakże w sensie faktycznym najczęściej ani serwis, ani infrastruktura tych prowincjonalnych hoteli nie odpowiadały przyjętej kategorii: z reguły były to duże budynki z czasów sowieckich, niekiedy rekonstruowane, albo mini-hotele o bardzo niskim standardzie. Podstawowym problemem większości regionów w tej dziedzinie jest zbyt niska jakość hoteli klasy średniej. W ostatnich latach zarysowała się jednak pozytywna tendencja – międzynarodowi operatorzy sieci hotelowych zaczęli interesować się pozamoskiewskim rynkiem miejsc hotelowych, sięgając w głąb Rosji. W 2008 r. już 48 hoteli w regionach (przede wszystkim dotyczy to miast milionowych) funkcjonowało w ramach tzw. marek ('brandów') międzynarodowych. W związku z kryzysem zainteresowanie regionami powoli się jednak zmniejsza, ustępując miejsca dawnej tendencji budowania w centrum Rosji.

Niektórzy z inwestorów i właścicieli wielkich sieci hotelowych, którzy już mają na swoim koncie doświadczenie budowania w stolicy, są jednak pewni, że projekty regionalne mają lepsze perspektywy, niż moskiewskie. Budowa trzygwiazdkowego hotelu na prowincji kosztuje 300 – 500 USD za 1 m² (w Moskwie – 1000 – 1500 USD). Poza tym zwykła dla regionalnego hotelu cena noclegu w numerze klasy

turystycznej (mniej niż 100 USD za dobę) dla Moskwy jest nierealna, gdyż wtedy wydatki na projekt zwróciłyby się dopiero po 7 –10 latach (nie licząc kosztów działki w dobrym miejscu). Dlatego we wszystkich zakątkach Rosji, gdzie tylko są zabytki historyczne, możliwość spędzenia wczasów albo aktywnego wypoczynku, pojawiły się ostatnio dziesiątki projektów nowych hoteli. Nawet jeżeli tylko połowa z nich zostanie zrealizowana, to i tak sytuacja hoteli klasy średniej niedługo może się polepszyć. To dotyczy przede wszystkim dużych centrów finansowych oraz stref turystycznych: „Złoty pierścień”, Bajkał, Karelia, Soczi, Gelendżyk (na wybrzeżach Morza Czarnego). Rozwija się też budowa hoteli na obszarze wokół stolic – pod Moskwą i St. Petersburgiem.

Według opinii ekspertów, kryzys może stanowić dodatkowy impuls dla rozwoju turystyki wewnętrznej.

- W maju 2008 r opublikowano **„Strategię rozwoju turystyki w Rosyjskiej Federacji w okresie do 2015 roku”**. Przedstawiony w założeniach strategicznych projekt działań nie okazał się realistyczny, ponieważ władze FR wychodziły z założenia, że kryzys nie dojdzie do Rosji i nadal stawiały na przyjazdy turystów zagranicznych oraz rozwój turystyki zewnętrznej. Obecnie koncepcja uległa zmianie – nacisk kładzie się na rozwój turystyki wewnętrznej. W 2009 r. na rozwój branży turystycznej z budżetu federalnego przeznaczono dodatkowo ok. 229 mln rubli. Jakie będą wyniki tej inicjatywy dopiero się okaże.

❖ **Strategia inwestorów i prognozy**

W okresie stadium początkowego wchodzenia na rynek rosyjski inwestorzy wolą nie budować hoteli od zera, lecz modernizować już istniejące obiekty. W dobie kryzysu hotele, rekonstrukcja, których jest bliska zakończenia, będą prawdopodobnie oddane do użytku, realizacja innych projektów może zostać wstrzymana. Losy budowy konkretnego hotelu czy rekonstrukcji będą jednak zależały od tego, jaki typ inwestora stoi za projektem – czy hotele stanowią główny kierunek biznesu, czy też pieniądze zostały zainwestowane jedynie dlatego, że nie znaleziono lepszej alternatywy (a obecnie środki są potrzebne na wspomnienie podstawowego kierunku działalności biznesowej). A także od tego, czy inwestor spodziewał się

szybkiej opłacalności (szacuje się, że wydatki zwracają się w przedziale od 1,5 do 5-7 lat). Według opinii ekspertów ożywienie na rynku hotelowym nastąpi nie wcześniej, niż za 3 lata. W najgorszej sytuacji są inwestorzy, którzy realizowali projekty oparte w całości na kredytach.

Z tego powodu część ekspertów liczy się z możliwością bankructw i sprzedaży aktywów. Przetrwają dobrze zorganizowane sieci hotelowe, oparte na właściwej relacji „cena – jakość”. Znikną zaś te hotele, których właściciele pojawili się w tej branży na fali wzrostu gospodarczego, bez poważnych zamiarów, tylko po to, żeby skorzystać z koniunktury. Może i dlatego kryzysowa sytuacja w branży daje niektórym inwestorom nadzieję, że nadchodzi czas wspaniałych możliwości dla połączenia i zjednoczenia spółek czy dokonania poważnych zakupów w skali całej branży.

Na podstawie:

- Faina Filina. *Deficytnoye kojko-miesto*, „Profil” 23 marca 2009.
- Vitalij Sobolev. *Moskovskoe gostepriimstvo. Stroitsia investorami*. „Moskowskie investicji” Nr 7, 2008.

OBWÓD ROSTOWSKI

www.pl.wikipedia.org

opr.:

Ewa Fischer

Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Moskwie

Wystawa „JugProdMasz” zaliczana jest do jednego z największych przedsięwzięć wystawienniczych na obszarze Południowego Okręgu Federalnego.

Organizatorem wystawy było Ministerstwo Rolnictwa FR i Ministerstwo Rolnictwa Obwodu Rostowskiego.

Tematyka wystawy obejmowała: urządzenia dla przetwórstwa mleka, mięsa, zbóż, owoców i warzyw, urządzenia dla przerobu artykułów rolno-spożywczych, urządzenia i wyposażenie przeznaczone dla punktów żywienia zbiorowego, opakowania dla produktów spożywczych, automatyczne systemy zarządzania itd.

Wystawa organizowana była w ramach Forum Rolno-Przemysłowego Południa Rosji obejmującego oprócz wystawy „JugProdMasz” także wystawy: „Interagromasz”, „Agrotechnologie” i „Agroferma”.

Wystawie towarzyszyły liczne konferencje, seminaria i prezentacje.

W wystawie „JugProdMasz” udział wzięło ponad 50 firm głównie rosyjskich, prezentujących maszyny i urządzenia dla rolnictwa, środki ochrony roślin, dostawcy części zamiennych, firmy oferujące usługi serwisowe, logistyczne i transportowe dla rolnictwa, a także firmy zajmujące się przygotowaniem kadr i szkoleniami oraz instytuty naukowo-badawcze. Na wystawie oprócz WPHI stoisko mieli przedstawiciele filii polskiej firmy Merida - producenta urządzeń i środków dezynfekcyjno-higienicznych (suszarki do rąk, dozowniki, mydła w płynie, profesjonalne środki do sprzątania itp.). W Rostowie n/Donem działa także przedstawiciel polskiej firmy Stomil Sanok – Stomil Sanok Ruś, oferujący paski klinowe, uszczelki i profile – ulotki firmy prezentowane były na stoisku WPHI.

Na stoisku WPHI prezentowane były również informacje makroekonomiczne o polskiej gospodarce, a także ulotki, prospekty i materiały informacyjne firm polskich z branży rolno-spożywczej.

Pracownicy WPHI udzielili licznych informacji przedstawicielom firm zainteresowanych polską ofertą eksportową, a także poszukującym możliwości nawiązania współpracy z firmami polskimi.

Zauważalna była aktywność rosyjskich firm, zgłaszających się na stoisko WPHI, którzy poszukiwali kontaktów z polskimi firmami, które byłyby zainteresowane zakupem ich produkcji.

Według informacji uzyskanych od organizatorów, w br. zauważalny był dużo mniejszy udział firm zarówno rosyjskich, jak i zagranicznych, na co wpływ mają niewątpliwie zjawiska kryzysowe dość mocno odczuwane w gospodarce rosyjskiej (trudności z dostępem do kredytów, wysokie koszty kredytowania, ograniczenie finansowania nowych projektów z budżetu regionalnego i federalnego itd.).

W czasie pobytu na wystawie przedstawiciele WPHI spotkali się z Zastępcą Ministra Gospodarki, Handlu, Stosunków Międzynarodowych i Zagranicznych Obwodu Rostowskiego - Jewtiejewem Walerim Leonidowiczem.

Podczas spotkania przedstawiciel WPHI zaprezentował stan współpracy gospodarczej i handlowej między Polską i Obwodem Rostowskim.

W 2008 r. polski eksport do Obwodu Rostowskiego wyniósł 46 mln USD, z czego 44% przypadało na dostawy artykułów higieniczno-kosmetycznych firmy Bella (w Rostowie n/Donem działa firma Bella-Don, jedna z filii firmy Bella działających na rynku rosyjskim). Ponadto przedmiotem dostaw były maszyny i urządzenia, armatura sanitarna,, farby i lakiery, wózki dziecięce i in.

Import z Obwodu Rostowskiego wyniósł w 2008 r. – 21 mln USD, z czego największą wartość stanowiły dostawy węgla kamiennego (7,8 mln USD), oleju słonecznikowego (928 tys.USD), elektrod węglowych, rury i in.

Przedstawiciel WPHI podkreślił, że poziom wymiany handlowej nie odzwierciedla potencjału i możliwości partnerów. Podkreślono atuty naszego kraju jako atrakcyjnego partnera dla inwestycji zagranicznych.

Minister Jewtiejew poinformował, że władze Obwodu Rostowskiego przykładają szczególną wagę do rozwoju infrastruktury w regionie. Planowana jest budowa nowych dróg, mostów, lotniska mogącego przyjąć 8 mln pasażerów rocznie i innych obiektów infrastrukturalnych niezbędnych dla przemieszczenia dziesiątków tysięcy uczestników Zimowej Olimpiady Soczi 2014.

Poinformował, że w lipcu 2009 r. wejdzie w życie ustawa o utworzeniu w obwodzie Specjalnej Strefy Ekonomicznej o charakterze turystycznym. Ponadto planowane jest utworzenie sześciu stref (klastrów) ukierunkowanych na nowe projekty inwestycyjno-innowacyjne.

Rolniczy charakter regionu powoduje, że obecny kryzys gospodarczy jest w niewielkim stopniu odczuwany w Obwodzie Rostowskim. Podkreślił przy tym, że władze podjęły szereg działań mających zapewnić bezpieczeństwo funkcjonowania firm i zatrudnionych w nich pracowników.

Minister zwrócił uwagę, na problemy ekologiczne obwodu i konieczność podjęcia pilnych prac dla ich rozwiązania.

Poinformował o kontynuacji działań na rzecz wsparcia rozwoju produkcji rolno-spożywczej, w tym hodowli zwierząt i drobiu. Konieczne jest zwiększenie inwestycji

w rozwój przetwórstwa, produkcję opakowań, jak również stworzenie mechanizmów dystrybucji produktów rolno-spożywczych na terenie kraju, jak i zwiększenie sprzedaży za granicę.

Spotkanie z przedstawicielem miejscowej administracji wskazało na kierunki współpracy Polski z obwodem Rostowskim i możliwości ich dalszego rozwoju.

Do perspektywicznych kierunków polskiego eksportu zaliczyć należy dostawy maszyn rolniczych, technologii i urządzeń dla przetwórstwa rolno-spożywczego, maszyn drogowo-budowlanych, technologii, maszyn i urządzeń dla szeroko rozumianej ochrony środowiska.

Minister podkreślił zadowolenie z wizyty przedstawicieli WPHI w Rostowie, wyrażając przy tym nadzieję, że stanowi ona początek aktywizacji kontaktów Polski z Obwodem Rostowskim.

❖ **Gospodarka Obwodu Rostowskiego**

Obwód Rostowski – centrum Południowego Okręgu Federalnego, o powierzchni 101 tys. km², zamieszkały przez 4,4 mln ludności (84% stanowią Rosjanie). Stolicą obwodu i od 2002 r. stolicą Południowego Okręgu Federalnego - jest Rostów n/Donem, liczący 1,2 mln mieszkańców.

Obwód zajmuje 15. miejsce w Rosji pod względem wielkości Produktu Regionalnego Brutto.

Obwód Rostowski należy do jednego z najbardziej rozwiniętych ośrodków rolniczych południa Rosji (20% produkcji rolnej FR). Prawie 65% ziem uprawnych stanowi czarnoziem.

Specjalizacją regionu są uprawy i przetwórstwo rolno-spożywcze.

Obwód zajmuje pierwsze miejsce wśród regionów Rosji w zbiorach słonecznika (20% zbiorów w Rosji) oraz czwarte miejsce w zbiorach zbóż (głównie pszenicy). W 2008 r. w Obwodzie wyprodukowano 343 tys. ton mięsa (wzrost o 8,5%

w stosunku do 2007 r.) i 1 mln litrów mleka (wzrost o 5,3%). Obwód zajmuje jedno z czołowych miejsc w sadownictwie.

W 2009 r. planuje się przeznaczenie z budżetu federalnego i regionalnego prawie 100 mln USD na wsparcie rozwoju sektora rolnego. Planowane jest także przygotowanie nowego programu przewidującego tworzenie na terenie obwodu mini-farm przy wsparciu finansowym „Rosagroleasing” i „Rossielchozbank”.

www.visualrian.ru

W obwodzie rozwinięty jest także przemysł maszynowy, metalurgiczny i elektroenergetyka.

Zakłady regionu są wiodącym producentem na rynku rosyjskim: lokomotyw elektrycznych, maszyn do szycia, kombajnów, kultywatorów, systemów nawigacji dla statków, a także urządzeń dla kotłowni, helikopterów Mi 26,

agregatów prądotwórczych, aparatury dla przemysłu naftowego i in.

W obwodzie wydobywany jest najwyższej jakości węgiel-antracyt.

W 2008 r. obroty handlowe Obwodu Rostowskiego wzrosły o ok. 30% (w stosunku do 2007 r.) i osiągnęły wartość prawie 10 mld USD, w tym import wyniósł 6,8 mld USD, co daje regionowi pierwsze miejsce w Południowym Okręgu Federalnym.

Na wzrost wymiany handlowej z zagranicą wpływ miało wdrożenie w Obwodzie Rostowskim programu wsparcia (ze środków budżetowych) dla przedsiębiorstw produkujących na eksport. W 2008 r. w ramach programu 12 firm otrzymało pomoc finansową polegającą na częściowym pokryciu kosztów kredytu (na kwotę 8,5 mln Rbl), częściowym zwrocie kosztów udziału w targach i wystawach za granicą (na łączną kwotę 2 mln Rbl), wydatków na certyfikację wyrobów przeznaczonych na eksport (na kwotę 621 tys. Rbl).

W 2009 r. władze Obwodu Rostowskiego planują kontynuowanie wsparcia miejscowych firm produkujących na eksport.

Według władz Obwodu Rostowskiego rolniczy charakter gospodarki regionu pozwoli na utrzymanie dynamiki wzrostu gospodarczego w 2009 r., a zjawiska kryzysowe w niewielkim stopniu będą odczuwalne na ich terenie.

W obwodzie działa ponad 20 przedsiębiorstw produkujących maszyny i urządzenia dla rolnictwa.

- ***Największym problemem regionu wymagającym szybkich rozwiązań jest konieczność modernizacji i unowocześnienia istniejącego parku maszynowego i wdrożenie nowoczesnych technologii do zakładów produkujących na potrzeby sektora rolno-spożywczego.***

Pomóc w tym ma program rozwoju rolnictwa FR na lata 2008-2012, w którym przewidziana jest pomoc w dostępie do kredytów niezbędnych na zakup nowych technologii oraz maszyn i urządzeń.

Władze obwodu przykładają także duże znaczenie do atrakcyjności inwestycyjnej regionu. W 2005 r. przygotowany został dokument programowy pt. „**Strategia przyciągnięcia inwestycji do Obwodu Rostowskiego**”, przewidujący regionalne preferencje dla potencjalnych inwestorów. Przewiduje się, że w 2010 r. inwestycje bezpośrednie osiągną wartość 174 mld Rbl (ca 5 mld USD).

Inwestycje winny być skierowane na rozwój potencjału produkcyjnego najważniejszych gałęzi przemysłu Obwodu Rostowskiego, stworzenie klastrów i parków technologicznych.

Za priorytetowe branże dla inwestycji bezpośrednich uznano:

- przemysł lekki,
- sieci handlowe,
- stworzenie infrastruktury dla biznesu,
- stworzenie klastru opartego na produkcji piwa i napojów bezalkoholowych oraz produkcji warzyw i mięsa,
- organizację centrum dystrybucyjno-serwisowego koncernów samochodowych działających na południu Rosji,
- organizację montażu samochodów zagranicznych marek.

O przewadze konkurencyjnej Obwodu Rostowskiego w stosunku do innych regionów Rosji decydują wg. strategii:

- potencjał transportowo-infrastrukturalny,
  - dostępność energii,
  - rozwinięta infrastruktura finansowo-ubezpieczeniowa,
  - wysoki potencjał naukowo-techniczny
  - sprzyjające warunki klimatyczne,
  - wysoki popyt regionalny,
  - stabilna sytuacja społeczno-polityczna.
- ***Dla zwiększenia przewagi konkurencyjnej obwodu niezbędne są inwestycje w rozwój infrastruktury inżynieryjno-transportowej – przyspieszenie gazyfikacji, budowa i modernizacja sieci zaopatrzenia w wodę, budowa nowych sieci transportowych i energetycznych.***
- ***Niezbędne jest także stworzenie terenów turystyczno-rekreacyjnych.***

W strategii przewidziano, że dla inwestycji uznanych za priorytetowe, będą przyznawane różnego rodzaju ulgi finansowe.

W Obwodzie Rostowskim uruchomiły produkcję takie koncerny międzynarodowe jak: Coca Cola, PepsiCo, Lafarge, AGC Flat Glass Europe i in.

W 2008 r. Obwód Rostowski odwiedzili m.in.: ambasadorowie Szwecji, Francji, Korei Płd., Indonezji, premier Białorusi i wielu innych przedstawicieli zagranicznych koncernów i firm.

W Rostowie działają konsulaty Ukrainy, Armenii, Rumunii, konsulowie honorowi Słowacji i Francji oraz centrum wizowe Wielkiej Brytanii. Prowadzone są rozmowy na temat ustanowienia konsula honorowego Bułgarii oraz sekretarza misji ekonomiczno-handlowej Ambasady Węgier.

IMPORT ROSJI PO PIERWSZYM KWARTALE 2009

opr.:

Paweł Cisowski

Student Uniwersytetu Warszawskiego

Praktykant Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Moskwie

Wojciech Przybylski

Student Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Praktykant Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Moskwie

Po **I kwartale 2009 r. import Rosji osiągnął wartość 31,6 mld USD.** Jest to spadek o 37% w porównaniu z analogicznym okresem 2008 r., natomiast import z Polski spadł o 40%.

- **W grupie artykułów spożywczych**, w porównaniu z I kwartałem 2008 r., wzrósł import owoców i orzechów (o 10%), a także mięsa i tytoniu. Zmalał natomiast import napojów alkoholowych i bezalkoholowych (o 40%), produktów mlecznych oraz warzyw.

Jeśli chodzi o Polskę, to największy wzrost eksportu dotyczył owoców i orzechów (ponad trzykrotny). W pozostałych podgrupach nastąpił spadek eksportu, w tym mięsa (**o 82%**) oraz produktów mlecznych (o 67%).

- **W grupie produktów przemysłu chemicznego** wzrósł nieznacznie import chemii organicznej i nieorganicznej (o 9%). W pozostałych podgrupach nastąpił spadek importu, w tym największy - kauczuku i tworzyw sztucznych (**o 43%**).

W polskim eksporcie do Rosji wzrósł jedynie w niewielkim stopniu eksport mydła i środków czyszczących (o 6%). W pozostałych podgrupach odnotowano spadek, w tym najbardziej znaczący - kauczuku i tworzyw sztucznych (**o 43%**) oraz farmaceutyków (o 34%).

- **W grupie obuwia i wyrobów włókienniczych** wzrósł jedynie import odzieży dzianej (**o 7%**), natomiast spadł import wat i włóknin (o 38%), obuwia (o 15%) i włókien chemicznych.

Polski eksport do Rosji zmalał w każdej podgrupie – największy 60% spadek odnotowano dla obuwia. Zmalał również eksport odzieży (o 55%) oraz włókien chemicznych.

- **W grupie maszyn i urządzeń** największy spadek dotyczył pojazdów nieszynowych (o 63%).

Jeśli chodzi o Polskę, to spadł eksport pojazdów nieszynowych (aż **o 84%** w porównaniu z I kwartałem 2008 r.). O 64% zmalał również eksport urządzeń mechanicznych, a o 47% urządzeń elektrycznych.

❖ PORÓWNANIE TEMPA WZROSTU - I KWARTAŁ 2009/ I KWARTAŁ 2008

Rosyjski import wszystkich 4 grup towarowych zmniejszył się, przy czym **największy spadek odnotowano dla grupy maszyn i urządzeń (o 47%)**.

W polskim eksporcie do Rosji wzrosła wartość eksportowanych artykułów spożywczych (o prawie **19%**). Eksport pozostałych towarów zmniejszył się. Największy spadek wystąpił w grupie maszyn i urządzeń (**o 64%**).

❖ PORÓWNANIE ROSYJSKIEGO IMPORTU - MARZEC/LUTY 2009

W marcu 2009 r. wartość importu Rosji wyniosła 11,2 mld USD i w stosunku do lutego br. wzrosła o 5%.

Biorąc pod uwagę miesiące luty i marzec br. odnotowano wzrost polskiego eksportu do Rosji w każdej z grup towarowych, przy czym największy dotyczył artykułów spożywczych (**o 38%**).

OBROTY HANDLU ZAGRANICZNEGO - styczeń 2009

Źródło: Informacje makroekonomiczne PAIiZ

W styczniu br. polski eksport w cenach bieżących wyniósł 28,0 mld zł, a import 31,8 mld zł. W porównaniu z analogicznym okresem ub. roku eksport zmniejszył się o 16,2%, a import o 18,2%. **Ujemne saldo** ukształtowało się na poziomie 3,8 mld zł (w analogicznym okresie ub. roku minus 5,5 mld zł).

Eksport wyrażony w dolarach USA wyniósł 9,5 mld USD, a import 10,8 mld USD. W porównaniu z analogicznym okresem ub. roku eksport zmniejszył się o 28,7%, a import o 30,4%. Ujemne saldo ukształtowało się w wysokości 1,3 mld USD (w analogicznym okresie ub. roku minus 2,2 mld USD).

Eksport wyrażony w euro wyniósł 6,8 mld EUR, import 7,7 mld EUR, a ujemne saldo 0,9 mld EUR, przed rokiem minus 1,5 mld EUR (eksport zmniejszył się o 26,3%, a import o 28,0%).

Ujemne salda odnotowano z krajami rozwijającymi się – minus 5,9 mld zł (minus 2,0 mld USD), z krajami Europy Środkowo-Wschodniej – minus 1,8 mld zł (minus 0,6 mld USD), dodatnie saldo osiągnięto z krajami rozwiniętymi 3,9 mld zł (1,3 mld USD), w tym z krajami UE saldo, gdzie osiągnęło ono poziom 4,8 mld zł (1,6 mld USD). Udział krajów rozwiniętych w eksporcie ogółem wynosił 87,7% (w tym UE 82,0%), a w imporcie 65,0% (w tym UE 57,3%).

Udział **Niemiec**, największego partnera handlowego Polski, w eksporcie był wyższy niż w analogicznym okresie ub. roku o 0,9 pkt. proc. i wyniósł 27,0%, a w imporcie niższy o 2,6 pkt i stanowił 20,9%. Dodatkowo saldo wyniosło 0,9 mld zł (0,2 mld EUR), w analogicznym okresie ub. roku saldo wyniosło minus 0,4 mld zł (minus 0,1 mld EUR).

Wśród głównych **partnerów handlowych** Polski najmniejszy spadek dynamiki odnotowano w eksporcie do Francji, Republiki Czeskiej, Niderlandów, Włoch, Niemiec i Wielkiej Brytanii, a w imporcie najwyższą dynamikę – ze Stanów Zjednoczonych i z Chin. W pozostałych krajach wystąpił spadek dynamiki.

Obroty z pierwszą dziesiątką naszych partnerów handlowych stanowiły 69,5% eksportu (w analogicznym okresie ub. roku 68,8%) i 68,4% importu ogółem (odpowiednio 68,1%).

Tabela 1: Obroty handlu zagranicznego styczeń 2009

Wyszczególnienie	I 2009						2008	2009
	Mln PLN	Mln USD	Mln EUR	2008 = 100			I struktura w %	
				PLN	USD	EUR		
Eksport	28039,8	9494,9	6822,4	83,8	71,3	73,7	100	100
Import	31811,5	10779	7742,7	81,8	69,6	72	100	100
Saldo	-3771,7	1284,1	-920,3	X	X	X	X	X

Źródło: GUS

Tabela 2: Obroty handlu zagranicznego według ważniejszych krajów

Wyszczególnienie	I 2009						2008	2009
	Mln PLN	Mln USD	Mln EUR	I 2008 = 100			I struktura w %	
				PLN	USD	EUR		
EKSPORT								
1. Niemcy	7569	2582,2	1845	86,7	74,3	76,4	26,1	27
2. Francja	2013,7	687	490,9	91,2	78,2	80,4	6,6	7,2
3. Włochy	1887,4	643,9	460,1	87,2	74,7	76,9	6,5	6,7
4. W. Brytania	1740,9	593,9	424,4	84,1	72	74,1	6,2	6,2
5. Republika Czeska	1705,1	582,4	415,8	90,1	77,3	79,6	5,7	6,1
6. Niderlandy	1209,6	412,7	294,9	88,6	75,9	78,1	4,1	4,3
7. Rosja	991,7	321,8	238,7	69,5	56,7	60,5	4,3	3,5
8. Szwecja	858,4	292,8	209,2	74,9	64,1	66	3,4	3,1
9. Belgia	765,5	261,1	186,6	80,1	68,6	70,6	2,9	2,7
10. Węgry	746,5	254,7	182	75,1	64,3	66,2	3	2,7
IMPORT								
1. Niemcy	6647,7	2269	1620,7	72,7	62,3	64,1	23,5	20,9
2. Chiny	3602,2	1207	874,2	114,5	96,3	100,4	8,1	11,3
3. Rosja	3341,1	1139	814,7	82	70,1	72,5	10,5	10,5
4. Włochy	1858	633,7	452,9	77,2	66,1	68	6,2	5,8
5. Francja	1484,3	506,4	361,8	67,3	57,6	59,3	5,7	4,7
6. Niderlandy	1065,4	363,4	259,7	77,6	66,5	68,4	3,5	3,3
7. Stany Zjednoczone	994,1	329	240,4	129,2	107,4	113	2	3,1
8. Republika Korei	953,3	316,7	231,2	94,1	78,5	82,5	2,6	3
9. Republika Czeska	929	316,9	226,4	74,3	63,6	65,5	3,2	2,9
10. W. Brytania	913,4	311,6	222,6	84,7	72,6	74,7	2,8	2,9

Źródło: GUS

ZMIANY W PRAWIE FEDERACJI ROSYJSKIEJ

opr.:

Piotr Masajło

Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Moskwie

- **Dotyczy: Zmiany stawek ceł eksportowych na produkty gazo- i ropopochodne.**

Nazwa dokumentu: „ОБ УТВЕРЖДЕНИИ СТАВОК ВЫВОЗНЫХ ТАМОЖЕННЫХ ПОШЛИН НА НЕФТЬ СЫРУЮ И НА ОТДЕЛЬНЫЕ КАТЕГОРИИ ТОВАРОВ, ВЫРАБОТАННЫЕ ИЗ НЕФТИ, ВЫВОЗИМЫЕ С ТЕРРИТОРИИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ЗА ПРЕДЕЛЫ ГОСУДАРСТВ - УЧАСТНИКОВ СОГЛАШЕНИЙ О ТАМОЖЕННОМ СОЮЗЕ”

Nr/data publikacji: 256 z dn. 26.03.2009 / 30 marca 2009

Obowiązuje: od 1 kwietnia 2009

Nowe stawki:

Код ТН ВЭД	Наименование позиции <*>	Ставка вывозной таможенной пошлины (в долларах за 1000 кг)
2709 00	Нефть сырая	110 долларов США
2710 11 - 2710 19 490 0	Легкие дистилляты; средние дистилляты; газойли	86,4 доллара США
2710 19 510 0 - 2710 99 000 0	Топлива жидкие; масла; отработанные нефтепродукты	46,5 доллара США
2711 12 - 2711 19 000 0	Пропан; бутаны; этилен, пропилен, бутилен и бутадиен; прочие сжиженные газы	0
2712	Вазелин нефтяной; минеральные воски и аналогичные продукты, кроме:	46,5 доллара США
2712 90 110 0	сырые	0
2712 90 190 0	прочие	0

2713	Кокс нефтяной, битум нефтяной и прочие остатки от переработки нефти или нефтепродуктов, полученных из битуминозных пород, кроме:	46,5 доллара США
2713 12 000 0	кокс нефтяной кальцинированный	0
2902 20 000 0 -	Бензол; толуол; ксилолы	86,4 доллара США
2902 43 000 0		

* w celu uniknięcia nieporozumień interpretacyjnych zachowujemy oryginalne, użyte w języku rosyjskim, nazwy z Taryfy Celnej FR

- **Dotyczy:** Z Taryfy Celnej FR została usunięta pozycja **7305 11 000 9** („inne” z grupy towarów **„Rury przewodowe, w rodzaju stosowanych do rurociągów ropy naftowej lub gazu”**). W jej miejsce wprowadzono dwie nowe pozycje.

Nazwa dokumentu: „О ВРЕМЕННЫХ СТАВКАХ ВВОЗНЫХ ТАМОЖЕННЫХ ПОШЛИН В ОТНОШЕНИИ ОТДЕЛЬНЫХ ВИДОВ ТРУБ”

Nr/data publikacji: 99 z dn. 10.02.2009 / 12 luty 2009

Obowiązuje: od 12 kwietnia 2009 przez 9 miesięcy

Nowe stawki cła przy imporcie:

Код ТН ВЭД	Наименование позиции <*>	Ставка ввозной таможенной пошлины (в процентах от таможенной стоимости либо в евро, либо в долларах США)
7305 11 000 4	--- с утяжеляющей бетонной оболочкой	0
7305 11 000 8	--- прочие	15

* w celu uniknięcia nieporozumień interpretacyjnych zachowujemy oryginalne, użyte w języku rosyjskim, nazwy z Taryfy Celnej FR

- **Dotyczy:** W celu uporządkowania i ułatwienia klasyfikacji towarów przy przewozie przez granicę FR „**Drewna surowego okorowanego lub nie 4403 TH ВЭД**” anulowane zostają 14 znakowe rozszerzenia kodów taryfy celnej tej pozycji.

Nazwa dokumentu: „ ПРИКАЗ О ВНЕСЕНИИ ИЗМЕНЕНИЙ В ПРИКАЗ ФТС РОССИИ ОТ 21 АВГУСТА 2007 Г. N 1003”

Nr/data publikacji: 611 z dn. 03.04.2009 / 03 kwietnia 2009

Obowiązuje: od 09 kwietnia 2009

- **Dotyczy:** Zmiany stawki celnej importowej na **dziecięce foteliki samochodowe**

Nazwa dokumentu: „О ВРЕМЕННЫХ СТАВКАХ ВВОЗНЫХ ТАМОЖЕННЫХ ПОШЛИН НА ДЕТСКИЕ СИДЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ”

Nr/data publikacji: 329 z dn. 15.04.2009 / 21 kwietnia 2009

Obowiązuje: od 21 kwietnia 2009

Wcześniej obowiązująca: 20%, ale nie mniej niż 0,7 EUR za 1kg

Nowa stawka:

Код ТН ВЭД	Наименование позиции <*>	Ставка ввозной таможенной пошлины (в процентах от таможенной стоимости либо в евро, либо в долларах США)
9401 71 000 1	--- детские сидения (кресла) безопасности, устанавливаемые или прикрепляемые к сидениям транспортных средств	0
9401 71 000 9	--- прочая	20, но не менее 0,7 евро за 1 кг
9401 79 000 1	--- детские сидения (кресла) безопасности, устанавливаемые или прикрепляемые к сидениям транспортных средств	0
9401 79 000 9	--- прочая	20, но не менее 0,7 евро за 1 кг

9401 80 000 1	-- детские сидения (кресла) безопасности с пластмассовым каркасом, устанавливаемые или прикрепляемые к сидениям транспортных средств	0
9401 80 000 9	-- прочая	20, но не менее 0,7 евро

* w celu uniknięcia nieporozumień interpretacyjnych zachowujemy oryginalne, użyte w języku rosyjskim, nazwy z Taryfy Celnej FR

- **Dotyczy:** Zmiany stawki celnej importowej na **drób domowy żywy i jaja ptasie**

Nazwa dokumentu: „ОБ УТВЕРЖДЕНИИ СТАВОК ВВОЗНЫХ ТАМОЖЕННЫХ ПОШЛИН В ОТНОШЕНИИ КУР ДОМАШНИХ И ОТДЕЛЬНЫХ ВИДОВ ЯИЦ ДОМАШНЕЙ ПТИЦЫ”

Nr/data publikacji: 332 z dn. 20.04.2009 / 23 kwietnia 2009

Obowiązuje: od 23 kwietnia 2009

Wcześniej obowiązująca: grupa 0105 – 5%; 0407 00 190 0 – 15%

Nowa stawka:

Код ТН ВЭД	Наименование позиции <*>	Доп. ед. изм.	Ставка ввозной таможенной пошлины (в процентах от таможенной стоимости либо в евро, либо в долларах США)
0105 11 110 0	---- линии несущек	шт	0
0105 11 190 0	---- прочие	шт	0
0105 11 910 0	---- линии несущек	шт	0
0105 11 990 0	---- прочие	шт	0
0407 00 190 0	--- прочие <6>	шт	0

* w celu uniknięcia nieporozumień interpretacyjnych zachowujemy oryginalne, użyte w języku rosyjskim, nazwy z Taryfy Celnej FR

- Dotyczy:** Zmiany stawek ceł importowych na **części do okularów (TH ВЭД 9003 90 000 0)**

Nazwa dokumentu: „О ВРЕМЕННОЙ СТАВКЕ ВВОЗНОЙ ТАМОЖЕННОЙ ПОШЛИНЫ НА КОМПЛЕКТУЮЩИЕ ДЛЯ ПРОИЗВОДСТВА ОПРАВ ОЧКОВ”

Nr/data publikacji: 327 z dn. 15.04.2009 / 21 kwietnia 2009

Obowiązuje: od 21 marca 2009

Wcześniej obowiązująca: 15%

Nowa stawka: 0% przez okres 6 miesięcy
- Dotyczy:** Przedłużenia okresu obowiązywania stawek celnych importowych na **układy scalone monolityczne (TH ВЭД 8542 31 900 1)**

Nazwa dokumentu: „О ПРОДЛЕНИИ СРОКА ДЕЙСТВИЯ СТАВКИ ВВОЗНОЙ ТАМОЖЕННОЙ ПОШЛИНЫ В ОТНОШЕНИИ СХЕМ ИНТЕГРАЛЬНЫХ МОНОЛИТНЫХ ЦИФРОВЫХ ”

Nr/data publikacji: 335 z dn. 15.04.2009 / 28 kwietnia 2009

Obowiązuje: od 15 kwietnia 2009 przez kolejnych 9 miesięcy

Wcześniej obowiązująca: 10% (*stawka podstawowa 0%*)

Nowa stawka: 10%
- Dotyczy:** Przedłużenia okresu obowiązywania stawek celnych importowych na **polietylen liniowy (TH ВЭД 3901 10 100 0)**

Nazwa dokumentu: „О ПРОДЛЕНИИ СРОКА ДЕЙСТВИЯ СТАВКИ ВВОЗНОЙ ТАМОЖЕННОЙ ПОШЛИНЫ ПОЛИЭТИЛЕН ЛИНЕЙНЫЙ”

Nr/data publikacji: 336 z dn. 20.04.2009 / 28 kwietnia 2009

Obowiązuje: od 20 kwietnia 2009 przez okres kolejnych 9 miesięcy

Wcześniej obowiązująca: 10% (*stawka podstawowa 0%*)

Nowa stawka: 10%
- Dotyczy:** Ustalenia nowych stawek celnych importowych na **oleje tropikalne**

Nazwa dokumentu: „О ВРЕМЕННЫХ СТАВКАХ ВВОЗНЫХ ТАМОЖЕННЫХ ПОШЛИН В ОТНОШЕНИИ ОТДЕЛЬНЫХ ВИДОВ ТРОПИЧЕСКИХ МАСЕЛ”

Nr/data publikacji: 337 z dn. 22.04.2009 / 28 kwietnia 2009

Obowiązuje: od 12 marca 2009 do 31 maja 2009 włącznie

Wcześniej obowiązująca: 5%

Nowe stawki cła przy imporcie:

Код ТН ВЭД	Наименование позиции <*>	Ставка ввозной таможенной пошлины (в процентах от таможенной стоимости либо в евро, либо в долларах США)
1511 10 100 0	-- для технического или промышленного применения, кроме производства продуктов, используемых для употребления в пищу	0
1511 10 900 9	--- прочее	0
1511 90 190 9	---- прочие	0
1511 90 910 0	--- для технического или промышленного применения, кроме производства продуктов, используемых для употребления в пищу	0
1511 90 990 9	---- прочие	0
1513 11 100 0	--- для технического или промышленного применения, кроме производства продуктов, используемых для употребления в пищу	0
1513 11 990 1	----- в коробах, бочках, канистрах или бидах нетто-массой 200 кг или менее	5
1513 11 990 9	----- прочее	0
1513 19 190 1	----- в коробах, бочках, канистрах или бидах нетто-массой 200 кг или менее	5
1513 19 190 9	----- прочие	0
1513 19 300 0	---- для технического или промышленного применения, кроме производства продуктов, используемых для употребления в пищу	0
1513 19 990 1	----- в коробах, бочках, канистрах или бидах нетто-массой 200 кг или менее	5
1513 19 990 9	----- прочие	0
1513 21 100 0	--- для технического или промышленного применения, кроме производства продуктов, используемых для употребления в пищу	0
1513 21 900 1	----- в коробах, бочках, канистрах или бидах нетто-массой 200 кг или менее	5
1513 21 900 9	----- прочее	0
1513 29 190 1	----- в коробах, бочках, канистрах или бидах нетто-массой 200 кг или менее	5
1513 29 190 9	----- прочие	0
1513 29 300 0	---- для технического или промышленного применения, кроме производства продуктов, используемых для употребления в пищу	0
1513 29 900 1	----- в коробах, бочках, канистрах или бидах нетто-массой 200 кг или менее	5
1513 29 900 9	----- прочие	0

* w celu uniknięcia nieporozumień interpretacyjnych zachowujemy oryginalne, użyte w języku rosyjskim, nazwy z Taryfy Celnej FR.

***Poniższe zmiany zaczerpnięto z Biuletynu Informacyjnego nr 4/2009
Wydziału Promocji Handlu i Inwestycji Konsulatu Generalnego RP w Sankt
Petersburgu. Opr.: Marek Reszuta***

- 30 grudnia 2008 roku została opublikowana Ustawa Federalna nr 312-ФЗ nowelizująca Kodeks Cywilny FR, Ustawę Federalną „O spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością” oraz Ustawę Nr 129-ФЗ „O państwowej rejestracji osób prawnych i przedsiębiorców indywidualnych”.

Zmiany dotyczą 8-u artykułów Kodeksu Cywilnego z 8-u poświęconych spółce z o.o. (!) oraz 36-u artykułów (z 59) z Ustawy „O spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością” (tj. 61% ustawy zostało przeredagowane!).

! W niniejszym artykule zaznaczono tylko część zmian. W następnych Biuletynach WPHI w Sankt Petersburgu zmianom w spółkach poświęci więcej czasu.

1. Dokumentami założycielskimi spółki z ograniczoną odpowiedzialnością do dnia 1 lipca 2009 roku są: „umowa założycielska” i „statut spółki”. Od dnia 1 lipca 2009 roku jedynym dokumentem założycielskim będzie wyłącznie „statut spółki”. Zgodnie z nową redakcją KC FR i art. 11 pkt. 5 Ustawy o spółkach z o.o. założyciele spółki będą zawierać między sobą umowę, jednakże umowa taka nie będzie miała statusu umowy założycielskiej.
2. Informacje o wielkości i wartości nominalnej udziałów każdego z uczestników spółki publikowane będą w Jednolitym Państwowym Rejestrze Osób Prawnych (ЕГРЮЛ) zgodnie z Ustawą Federalną „O państwowej rejestracji osób prawnych”. Przy tym, informacja o wartości nominalnej udziałów określane są zgodnie z postanowieniami dokumentu założycielskiego lub decyzją jedynego udziałowca spółki, w tym również z informacją o niewpłaceniu udziałów w pełnej wysokości.
3. Minimalny kapitał założycielski wynosić będzie nie 100 razy wielkość MROT, jak jest obecnie, a „nie mniej niż dziesięć tysięcy rubli”.
4. Wszystkie transakcje ukierunkowane na zbycie udziałów lub ich części od 1 lipca 2009 roku podlegać będą potwierdzeniu notarialnemu. Nie spełnienie tego warunku powodować będzie nieważność transakcji

(przewidziane są wyjątki ustawowe). To oznacza, iż nie będzie łatwym (jak też szybkim i tanim) zmienić udziałowca spółki. Przede wszystkim nie będzie to już bezpłatne. **Udziałowiec**, który będzie planował sprzedać swoje udziały lub ich część zmuszony będzie ponieść niektóre koszty związane z notarialnym potwierdzeniem transakcji. Za wyjątkiem strat finansowych,

będzie musiał dostarczyć notariuszowi:

- Zaświadczenie z ЕГРЮЛ (nie starsze niż 30-dniowe);
- Decyzję (protokół) o utworzeniu spółki;
- Notarialnie potwierdzoną kopię umowy o założeniu spółki;
- Dokument (w dowolnej formie pisemnej) o woli zawarcia transakcji.

Notariusz będzie musiał:

- Potwierdzić transakcję zbycia udziałów,
- Powiadomić organ podatkowy prowadzący rejestr ЕГРЮЛ,
- Powiadomić spółkę.

5. Udział lub część udziałów w kapitale zakładowym przechodzi do nowego udziałowca w momencie notarialnego potwierdzenia transakcji lub, jeśli z powodów ustawowych nie jest to wymagane, w momencie wprowadzania zmian w rejestrze ЕГРЮЛ.
6. Ustawa przewiduje notarialne potwierdzenie przy zastawie udziałów.
7. Ustawa przewiduje obowiązek wykupu przez spółkę udziału wspólnika, który głosował przeciwko przyjęciu decyzji o powiększeniu kapitału zakładowego lub przeciwko zawarciu przez spółkę znacznej transakcji lub, który nie wziął udziału w głosowaniu, tylko na wniosek tegoż wspólnika.
8. Udziałowiec spółki ma prawo opuścić spółkę poprzez zbycie udziałów tej spółce niezależnie od zgody innych uczestników spółki, jeśli przewiduje to statut spółki. W praktyce oznacza to, iż udziałowiec faktycznie traci możliwość wyjścia ze spółki.
9. Ustawa zabrania wyjścia udziałowca ze spółki jeśli w spółce nie pozostanie ani jeden uczestnik; Ustawa zabrania wyjścia ze spółki jedynego udziałowca spółki.
10. Dodano nowy rozdział „III.1. Prowadzenie spisu uczestników spółki”, który reguluje prowadzenie przez spółkę spisu udziałowców/uczestników.
11. Artykuł 32 Ustawy o Sp. z o.o. uzupełniony został o nowy punkt 2.1. „Kompetencje rady dyrektorów (rady nadzorczej) spółki”.

**PRZEDSIĘWZIĘCIA TARGOWO-WYSTAWIENNICZE W MOSKWIIE
W CZERWCU 2009 ROKU**

<u>Data</u>	<u>Nazwa i adres strony www</u>
02.06.2009 — 06.06.2009	"TECHNIKA I TECHNOLOGIA BUDOWLANA 2009" X Międzynarodowa Wystawa Specjalistyczna www.mediaglobe.ru/ctt_exhibition
03.06.2009 — 05.06.2009	"ROSMOULD 2009" IV Międzynarodowa Wystawa Specjalistyczna www.rosmould.ru
03.06.2009 — 05.06.2009	"ENERGETYKA I EKOLOGIA" V Międzynarodowa Konferencja www.delcont.mbm.ru
03.06.2009 — 05.06.2009	"INNOWACJE W BUDOWNICTWIE KOMUNALNYM 2009" Ogólnorosyjska Wystawa Specjalistyczna www.delcont.ru
08.06.2009 — 11.06.2009	"BUDOWLANE LATO 2009" VII Wystawa-Targi www.rse.ru
08.06.2009 — 11.06.2009	"ELEKTRO 2009" XVIII Międzynarodowa Wystawa Urządzeń Elektrycznych dla Energetyki, Elektrotechniki i Elektroniki w Przemysle i Gospodarstwie Domowym www.elektro-expo.ru
08.06.2009 — 11.06.2009	"ŚWIAT SZKŁA 2009" XI Międzynarodowa Wystawa Produktów Szklanych, Technologii i Urządzeń do Produkcji i Przetwórstwa Szkła www.mirstekla-expo.ru
08.06.2009 — 11.06.2009	"ELEKTRO 2009" Międzynarodowa Wystawa Urządzeń Elektrycznych dla Energetyki, Elektrotechniki, Elektroniki, Energoszczędnych Technologii, Sprzętów Gospodarstwa

	Domowego www.exponet.ru
08.06.2009 — 11.06.2009	"SEKTOR CHEMICZNY W PRZEMYSŁE NAFTOWYM W XXI WIEKU 2009" Kompleksowa Wystawa z międzynarodowym udziałem w ramach III Forum Przemysłowego www.expobiochim.ru
09.06.2009 — 10.06.2009	"ELEARN EXPO 2009" VI Moskiewska Międzynarodowa Wystawa i Konferencja www.elearnexpo.ru
11.06.2009 — 14.06.2009	"BABYTIME 2009" IV Moskiewski Międzynarodowy Festiwal Towarów i Usług dla Przyszłych Mam, Dzieci i ich Rodziców www.babytime.ru
12.06.2009 — 17.06.2009	"POŚCIMY RAZEM" Wystawa Specjalistyczna www.centrmos.ru
15.06.2009 — 19.06.2009	"LOGISTYKA I SKŁAD 2009" Międzynarodowa Wystawa Specjalistyczna www.logsklad.ru
15.06.2009 — 19.06.2009	"LUKSUSPAK 2009" VIII Międzynarodowa Specjalistyczna Wystawa Opakowań Klasy Premium www.luxpack.ru
15.06.2009 — 19.06.2009	"UPAKMASZ 2009" VI Międzynarodowa Specjalistyczna Wystawa Technologii i Urządzeń dla Przemysłu Pakowniczego www.packmash.ru
15.06.2009 — 19.06.2009	"ALUMPAK 2009" VI Międzynarodowa Wystawa Specjalistyczna Aluminiowych Opakowań www.alumpack.ru

15.06.2009 — 19.06.2009	"FOODMASH 2009" IV Międzynarodowa Wystawa Specjalistyczna Urządzeń i Technologii do Produkcji, Przetwórstwa i Pakowania Produktów Spożywczych" www.foodmash.ru
15.06.2009 — 19.06.2009	"ROSUPAK 2009" XIV Międzynarodowa Wystawa Specjalistyczna Maszyn i Urządzeń, Materiałów i Technologii do Produkcji Opakowań www.rosupak.ru
15.06.2009 — 18.06.2009	"MOSSHOES 2009" XL Międzynarodowa Wystawa Specjalistyczna Obuwia, Toreb i Akcesoriów www.mosshoes.com
22.06.2009 — 25.06.2009	IIOgólnorosyjski Przegląd Projektów Inwestycyjnych www.atlasinvest.ru
22.06.2009 — 23.06.2009	"RISK MANAGEMENT" Doroczna Międzynarodowa Wystawa Usług i Programowego Zabezpieczenia w Zarządzaniu Rynkiem www.riskconference.ru
23.06.2009 — 26.06.2009	"WSPÓŁCZESNE PIEKARNICTWO 2009" XV Międzynarodowa Wystawa Specjalistyczna www.modernbakery-moscow.ru
23.06.2009 — 26.06.2009	"MIOGE 2009" X Moskiewska Wystawa Międzynarodowa "Nafta i gaz" www.mioge.ru
23.06.2009 — 26.06.2009	"EXPOKAMIEŃ 2009" IX Międzynarodowa Wystawa www.expostroy.ru
24.06.2009 — 29.06.2009	"Z POCZĄTKU BYŁO SŁOWO 2009" Prawosławna Wystawa www.mirexpo.ru/exhibitions/slovo.shtml

24.06.2009 — 27.06.2009	"NTTM 2009" IX Ogólnorosyjska Wystawa Naukowo-Technicznej Twórczości Młodzieży www.nttm-expo.ru
24.06.2009 – 26.06.2009	"FUTRO I JEGO OBRÓBKA 2009" XVIII Międzynarodowa Wystawa Specjalistyczna www.mexa-moscow.ru

ZBLIŻAJĄCE SIĘ WYSTAWY W ROSJI

www.messe-essen.de

➤ **III MIĘDZYNARODOWA SPECJALISTYCZNA WYSTAWA**
„Spawania. Przecinanie. Odlewanie.”

W dniach 12-15 maja 2009 r. odbędzie się w Moskwie **III Międzynarodowa Specjalistyczna Wystawa „Spawania. Przecinanie. Odlewanie”.**

Możliwość zapoznania z najnowszymi informacjami o współczesnych technologiach i produkcji przemysłu spawalniczego.

Miejsce wystawy: Expocentr, ul. Krasna Priesnia, Pawilon 3

Szczegóły: www.messe-essen.de

Kontakt: Messe Essen GmbH, tel: +49(0)201-7244-0

e-mail: info@messe-essen.de

- **IV MIĘDZYNARODOWA WYSTAWA WASTETECH**
➤ **IX MIĘDZYNARODOWA WYSTAWA ЭКВАТЭК**

www.sibico.com

W dniach 26-29 maja 2009 r. odbędzie się w Moskwie **IV Międzynarodowa Wystawa WASTETECH** dotycząca obróbki odpadów, recyklingu i technologii związanymi z ochroną natury.

Kolejno w dniach 1-4 lipca 2009 będzie miała miejsce analogiczna
IX Międzynarodowa Wystawa ЭКБАТЭК.

Kontakt: Moskwa, 105062, a/я 105, tel/fax: (495) 225 5986, 782 1013, e-mail:
info@sibico.com, www.sibico.com

www.restec.ru/tekhnodrev

➤ **MIĘDZYNARODOWE SPECJALISTYCZNE
WYSTAWY TECHNOLOGII, SPRZĘTU
oraz NARZĘDZI DLA PRZEMYSŁU
DRZEWNEGO i MEBLOWEGO -
Perm, Sankt Petersburg, Krasnojarsk**

Główne tematy:

- ✓ Technologie i sprzęt dla przemysłu drzewnego
  - ✓ Technologie i sprzęt do produkcji mebli
  - ✓ Narzędzia i osprzęt dla przemysłu drzewnego meblowego
  - ✓ Sprzęt dla budownictwa w drewnie
  - ✓ Sprzęt do produkcji płyt
  - ✓ Sprzęt dla obróbki i utylizacji odpadów drzewnych
  - ✓ Sprzęt transportowy
  - ✓ Struktury inwestycyjne i leasingowe, banki, consulting
-
- W dniach 16-18 czerwca 2009 r. w Permie odbędzie się
XII Międzynarodowa Wystawa „TECHNODREV Ural. Powołże”.

Miejsce wystawy: Centrum Wystawiennicze „Permskaja Jarmarka

- Kolejna wystawa odbędzie się w dniach 6-9 października 2009 r. w Sankt Petersburgu, w ramach XI Międzynarodowego Forum Leśnego - **XIII Międzynarodowa Wystawa „Technodrev”**.

Miejsce wystawy: Centrum Wystawiennicze „Lenexpo”

- Ostatnia wystawa z cyklu „Technodrev” odbędzie się w Krasnojarsku (17-20 listopada 2009 r.) – **III Międzynarodowa Wystawa „Technodrev Sybir”**.

Miejsce wystawy: Centrum Wystawiennicze „Sybir”

Kontakt w sprawie powyższych wystaw:

Firma „Restec”

tel: (812) 335 89 09

e-mail: woodsales@restec.ru

Szczegóły: www.restec.ru/tekhnodrev

➤ **MIĘDZYNARODOWA WYSTAWA
TRANSPORTU KOLEJOWEGO
Salon „EXPO 1520”**

W dniach 16-19 września 2009 r. w m. Szczerbinka (k. Moskwy) odbędzie się wystawa **II Międzynarodowy Salon „EXPO 1520”**. Inicjatorem i uczestnikiem wystawy są „RGD”-

Rosyjskie Drogi Kolejowe.

www.restec.ru/tekhnodrev

Celem imprezy jest zaprezentowanie najnowszych lokomotyw, wagonów, sprzętu kolejowego etc. odbiorcom z krajów WNP, Bałtyckich, Mongolii, Finlandii, Polski, firm leasingowych, operatorskich i in.

Miejsce wystawy: Doświadczalny poligon „Eksperymentalna obwodnica WNIIGT” w m. Szczerbinka.

Szczegóły: <http://www.expo1520.ru>

Kontakt: tel: 7 (495) 262-98-15; 940-67-72; e-mail: bazilyan@businessdialog.ru

➤ **XIV MIĘDZYNARODOWA
WYSTAWA "Żywność. Napoje.
Opakowania"**

www.rte-expo.ru

W dniach 21-23 października 2009 r. w Samarze odbędzie **XIV Międzynarodowa Wystawa "Żywność. Napoje. Opakowania"**.

Oprócz produktów żywnościowych, na wystawie będą zaprezentowane opakowania, etykiety, sprzęt a także składniki dla przemysłu spożywczego.

Miejsce wystawy: Samara, Centrum Wystawiennicze im. Ałabina

Szczegóły: www.rte-expo.ru

Kontakt:

Ludmiła Łukjanowa – manager projektu

RTE-Samara

e-mail: l.lukyanova@expodom.ru

tel: +7 (846) 2 704 100

!!! Z OSTATNIEJ CHWILI:

opr.

Piotr Masajło

Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady RP w Moskwie

➤ KRYZYSOWY PRZEGLĄD PRASY

• TROCHĘ STATYSTYKI

❖ Inflacja

W I kwartale 2009 r. inflacja w Rosji ukształtowała się na poziomie 5,4% (MF prognozowało 6%). Biorąc jednak pod uwagę rok, od marca 2008 do marca 2009 r. inflacja wyniosła 14% – takie dane zostały opublikowane na stronie Federalnej Służby Statystyki (ROSSTAT).

W pierwszym kwartale bieżącego roku taryfy usług komunalnych wzrosły o 8,5 %, ceny na artykuły spożywcze o 5%, a pozostałe niespożywcze o 3,8%.

Absolutnym rekordzistą okazał się cukier – w styczniu jego cena wzrosła o 6,4% a pod koniec kwartału wzrost sięgnął 28,7% - jest to niejako efekt podwyższenia cła na ten produkt, który nastąpił od 1 grudnia 2008 r.

Ceny leków w marcu wzrosły średnio, o 5,3%, chociaż na niektóre leki ceny wzrosły o 8,1-14,3%.

Są jednak wyjątki – ceny na benzynę i olej napędowy do samochodów w marcu kontynuowały spadki (o 2,5% i 3,2%) i w przeliczeniu na złotówki cena benzyny 95 oktanowej spadła poniżej 2 zł, a ON można spotkać nawet za mniej niż 1,4 zł za litr.

Władze nadal chcą utrzymać inflację na poziomie ubiegłorocznym, jednak eksperci coraz odważniej wymieniają poziom na koniec roku – nawet 20%.

❖ Bezrobocie

Całkowita liczba bezrobotnych w Federacji Rosyjskiej na koniec pierwszego kwartału 2009 r. wyniosła 7,1 mln osób (9,5%). Tylko w marcu do grona pozostających bez pracy dołączyło kolejne 700 osób. Natomiast, wg danych Federalnej Służby Statystyki, oficjalnie zarejestrowanych jest 2,2 mln bezrobotnych.

www.kresy24.pl

Ministerstwo Ochrony Zdrowia i Rozwoju Socjalnego (MINZDRAVSOCRAZVITIJA) publikowało prognozy, które w najczarniejszych scenariuszach zakładały bezrobocie na poziomie 2,1-2-8 mln. Jak widać, już w marcu dolna granica tych prognoz została przekroczona. Obecnie urzędnicy ministerstwa powtórnie zajęli się analizą głównych źródeł zwiększania się poziomu bezrobocia. W wyniku tego podjęto decyzję o przeznaczeniu dalszych środków z budżetu FR na walkę z tym problemem. Na koniec pierwszego kwartału wydzielone środki budżetowe przekroczyły już 120 miliardów rubli.

❖ Produkcja przemysłowa

Jak informuje Federalna Służba Statystyki, w pierwszym kwartale 2009 r. w porównaniu do analogicznego okresu roku poprzedniego, nastąpił spadek produkcji przemysłowej o 14,3%. W marcu produkcja spadła o 13,5% w porównaniu do marca zeszłego roku, natomiast w porównaniu do lutego obserwuje się aż 11,1% wzrost. W porównaniu do I kw. 2008, przemysł wydobywczy FR w I kw. 2009 zmniejszył się o 3,8%, poziom produkcji w przemyśle przetwórczym o 20%, produkcja energii elektrycznej, gazu i wody o 5,1%.

Poziom wydobycia ropy naftowej spadł o 1,3% i osiągnął poziom 120 mln t. Wydobycie gazy spadło o 14,7%, do poziomu 154 mld m³. Spadek wydobytego węgla wyniósł 18,7% (69,3 mln t.) Spad produkcji rud żelaza spadł o 26,9%.

Produkcja samochodów osobowych w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego spadła o 62,9%, ciężarowych o 75,4%, autobusów o 69,2%.

Najlepiej w dobie ogólnych spadków wyglądała: produkcja mąki – wzrost o 8%, kaszy – wzrost o 24,6%, trolejbusów – wzrost o 27,6%, wagonów dla metra – wzrost o 47%!

❖ **Realne dochody społeczeństwa**

W pierwszym kwartale 2009 r. realne dochody pieniężne Rosjan spadły o 2,3% w porównaniu z pierwszym kwartałem 2008 r. (ROSSTAT).

W marcu, po raz pierwszy w tym roku, realne dochody społeczeństwa wzrosły o 0,1% w porównaniu z miesiącem poprzedzającym, jednak były o 0,1% niższe niż przed rokiem.

Średni dochód Rosjanina w marcu wyniósł 15280 rubli. Jest to o 13,3% więcej niż w marcu 2008 r. i o 2,6% więcej niż w styczniu 2009 r.

- **Średnia płaca naliczana w Rosji w marcu 2009 r. wyniosła 17440 rubli, co stanowi 7,5% wzrost w stosunku do marca 2008 r. i 2% wzrost w porównaniu do lutego 2009 r.**

Realna płaca w marcu 2009 r. wzrosła o 0,7% do miesiąca poprzedniego, jednak była niższa o 5,7% w stosunku do marca 2008 r.

❖ **Rynek nowych samochodów osobowych**

Dziennik "Kommersant" opublikował najnowsze dane dotyczące sytuacji na rynku nowych samochodów w I kw. 2009 r.

- **Spadek poziomu sprzedaży nowych aut w Rosji w marcu 2009 r. osiągnął 47%! Jest to wynik dużo gorszy niż na najbardziej dotkniętych kryzysem rynkach Europy.**

Wg. danych Stowarzyszenia Europejskiego Biznesu w Rosji,

➤ **sprzedaż w pierwszych trzech miesiącach tego roku spadła o 40%, a w samym marcu o 47%.**

- Liderem sprzedaży pozostała rosyjska Łada, a najpopularniejszą marką z importu jest **Ford**.
- Na drugim miejscu wśród zagranicznych marek uplasował się **Chevrolet**, a na trzecim **Nissan**.
- Najlepiej sprzedającymi się samochodami zagranicznych marek w minionym kwartale były: Ford Focus, Renault Logan i Chevrolet Lacetti.

Jako ciekawostkę możemy podać fakt, że po raz pierwszy w ostatnim okresie spadek dotknął nie tylko popularne marki, ale też auta luksusowe - których sprzedaż, jak dotąd wbrew sytuacji rynkowej, rosła. Wyjątkami pozostały już tylko Hummer, Cadillac i Infiniti.

- **Największe spadki sprzedaży zanotowały marki japońskie: Mitsubishi, Suzuki, Honda, Subaru i Toyota – wywołane jest to niekorzystnym kursem jena do rubla.**
- Sprzedaż chińskich - Great Wall i Chery, jak również amerykańskich - Chylera i Jeepa obniżyła się o 70-95%.
- **Jedyną marką, która od początku kryzysu nie odnotowała żadnego spadku pozostaje Volkswagen.**
- Wzrost sprzedaży w marcu osiągnęły Peugeot 308, Hyundai Tuscon i Kia Cee'd.

W Rosji, jako sposób wyjścia z kryzysu branży motoryzacyjnej, coraz częściej podaje się za przykład niektóre z państw EU (Niemcy, Włochy, Słowacja), które zdecydowały się na subsydia i dopłaty kupującym nowe auta. Jednocześnie istnieje krytyka dotychczas podjętych przez rząd FR kroków - dopłaty do kredytów zaciągniętych na **wybrane** auta, podwyższenie stawek celnych na import aut, czy pomoc pieniężna producentom.

Tak więc rynek, który jeszcze do niedawna rozpatrywany był przez ekspertów jako najbardziej perspektywiczny na najbliższe kilka lat, teraz po tempie spadku wyprzedził nawet USA (spadek o 37%).

❖ Sytuacja na rynku nowych mieszkań klasy „Biznes” w Moskwie

W pierwszym kwartale 2009 r. ceny mieszkań klasy „Biznes”, w nowowytbudowanych budynkach Moskwy, obniżyły się średnio o 6% osiągając pułap 6,62 tys. USD za m².

Wg informatora agencji informacyjnej Interfax, pod koniec pierwszego kwartału w ofercie sprzedaży znajdowało się 3,7 tys. nowych mieszkań o łącznej powierzchni ok. 433 tys m². 55% oferty stanowiły mieszkania klasy „B” i 45% „B+”.

- Najwięcej oferowano mieszkań 3 pokojowych – 39% i dwupokojowych - 32%.
- Powierzchnia ponad połowy (66%) oferowanych mieszkań przekraczała 100m².
- Średnia cena mieszkań klasy „B+” wyniosła 970 tys. USD, a klasy „B” – 610 tys. USD
- Jednocześnie ilość podpisywanych umów kupna w nowopowstających kompleksach klasy „Biznes”, w pierwszym kwartale tego roku spadła dwa razy w porównaniu z IV kw. 2008 r. i wyniosła zaledwie **250!** 41% kupionych mieszkań stanowiły lokale 3-pokojowe.
- Tendencja największych spadków dotyczy mieszkań o największej powierzchni.

*Jak pokazują przytoczone dane, rynek mieszkań klasy „Biznes” bardzo dotkliwie odczuwa skutki kryzysu finansowego. **Odnotowano 8-krotny spadek sprzedaży tej klasy mieszkań** w porównaniu z wynikami notowanymi w pierwszym kwartale 2008 r. Co warto podkreślić - spadki na rynku mieszkań klasy „B” są dużo wyraźniejsze niż w segmencie mieszkań elitarnych.*

Na podstawie:

- ROSSTAT, RIA NOVOSTI, KOMMERSANT, ROSSIJSKAJA GAZIETA, PRAJM-TASS

Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Moskwie zachęca wszystkie firmy, które planują lub prowadzą już działalność gospodarczą w Federacji Rosyjskiej, do przekazywania do naszego Wydziału informacji nt. swojej oferty.

Materiały prosimy przekazywać w dwóch formach:

1) Poczta e-mail w formacie elektronicznym (PDF, Word) – obowiązkowo z logo firmy i zgodą na przetwarzanie danych dotyczących firmy – materiały takie możemy rozpowszechniać wśród potencjalnych odbiorców rosyjskich drogą mailową, zamieszczać w publikacjach własnych, mediach zaprzyjaźnionych Izb itd;

2) W formie materiałów promocyjnych powielanych drukowanych, preferowana forma: na CD/DVD - materiały takie możemy wykorzystywać w trakcie bieżących działań Wydziału, takich jak: wystawy, targi, seminaria, spotkania biznesowe itd.

Materiały mogą być dostarczone do Wydziału **wyłącznie** na koszt zainteresowanego podmiotu.

UWAGA! Prosimy o materiały **tylko i wyłącznie w języku rosyjskim!**

**Zachęcamy również do lektury Biuletynu Informacyjnego WPHI
w Sankt Petersburgu.**

Biuletyn dostępny jest pod adresem:
<http://petersburg.trade.gov.pl/pl/Biuletyny>

Wydział Promocji Handlu i Inwestycji
Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Moskwie
123557 Moskwa, ul. Klimaszkina 4
tel. +7 495 231 16 11, fax. +7 495 254 34 22
e-mail: moscow@trade.gov.pl; www.moskwa.trade.gov.pl

© 2009 WPHI Ambasada RP w Moskwie
Publikowanie w całości lub części materiałów zawartych w niniejszym opracowaniu
dozwolone jest wyłącznie przy powołaniu się na źródło informacji.